

Pri družini iz filma Roka Bička

Mitja, mama Alenka in Matej v »dnevni sobi«

ŽIVLJENJE PRETRESLJIVEJŠE OD

Najprej sem šla v Kinoteko pogledat zmagovalni film letošnjega festivala slovenskega filma, Družina. Dve uri strmenja v platno, od šokantnega posnetka rojstva do krutih in grobih posnetkov odnosov, prepiranja, otroškega joka, ljubljenja ... vse je v tem filmu. Nenavadno življenje Mateja Rajka, rojenega v družini s posebnimi potrebami. Deset let odraščanja, boja, krivic, odrekanja ... ki jih je s kamero lovil režiser Rok Biček. In šele ob montaži filma je spoznal, da je veliko Mateja tudi v njem samem.

Tekst: ALENKA SIVKA, Foto: MATEJA J. POTOČNIK, ARHIV FILMA

Zakaj je filmu naslov Družina Rok Biček pravi, da je film zgodil o tem, kako si Matej Rank posku ustvariti družino, ki je nikoli ni imel. V tustu si je našel očeta, v tašči mamo, Rok mu je igral vlogo starejšega brata, tesnega prijatelja. Kadar koli je imel Matej resno težavo, je poklical Roka: k je umiral oče, ko se je vžgala hiša ko se je razhajal s punco, ko so ustavili policisti ... Na neki način Matej niti nima nikogar drugega

Film šokira s svojo neposrednostjo in golo resničnostjo. Po njem sem se srečala z Rokom Bičkom, snemalcem in režiserjem, ter z Matejem Rajkom, fantom, ki je Roku dovolil, da s kamero deset let – no, z izjemo leta in pol, ko sta bila skregana – sledi njegovemu življenju. Z Rokom sva se že kar nekaj časa pogovarjala o okoliščinah, v katerih je nastajal film, ko se je na sveže kupljenem motorju pripeljal Matej. Ves mlad, razkuštran, nasmejan, neukročen. V črno-rumeni motoristični opremi in z aparatom na nastreljanih zobeh.

S kamero v družino. Matej je zelo odprt človek, star komaj 25 let. Roku je dovolil, česar mu najbrž ne bi nihče drug: s kamero je lahko prišel v njegovo ne ravno običajno družino in o njej posnel ne ravno običajen film. Dokumentarec. Nič režije, le sledenje s kamero, kamor koli so šli: na stranišče, v spalnico, v Pariz – kamor koli. Navadili so se ga in ga spustili čisto blizu. Matejeva družina res ni običajna. Ko prideš v hišo, te najprej sprejme milo rečeno nenavaden vonj. Ne več, od česa prihaja. Zanemarjena kuhinja je polna stvari, ki tja ne sodijo. Cunje so zložene na kuhinjski mizi,

Matej je za kosilo spekel pleskavice.

kupi posode, štedilnik je samo plošča, položena na pult. Matejeva soba je še bolj zatoхла, iz nje priteče pitbul z imenom Roky. Matejevo nekdanje dekletko Eli, takrat staro 14 let, ga je poimenovala po režiserju Roku. Tako za hec.

Potem nam Matej odpre dnevno sobo, v njej mama Alenka leži na postelji in v čisti temi gleda na televiziji Kmetijo, kar menda lahko počne cele dneve. Matej ji pove, da so prišli novinarji. Mama odvrne, da ona ne bo nič govorila in naj zapre vrata. Pa sem vseeno tiho sedla poleg nje in ji povedala, da sem bila pred leti na Kmetiji slavnih, in takoj sva začeli razpravljati. Povedala mi je, da je mož pred nekaj leti umrl zaradi infarkta. Da sta skupaj kupila to zelo staro hišo (tam iz leta 1800, pove Matej) in jo obnovila. Da za sina Mitjo do njegovega 16. leta ni vedela, da bi bilo kaj narobe z njim. Da ima oba, Mateja in Mitjo, enako rada. Da jo boljijo noge in komaj hodi ter ima obrabljen kolk. Boli jo tudi hrbet in suši se ji roka. V invalidski penziji je že kar nekaj let. Rok mi pozneje pove, da se je mama po moževi smrti psihično čisto sesula, za nekaj časa je morala na zdravljenje.

ILMA

Zakaj se je odpovedal hčeri.

Še Matej je sedel na njeno posteljo in govoril o svoji službi. Dela v Metliki, po treh poskusnih mesecih je dobil delo za nedoločen čas. Ni težko, dela v treh izmenah, izdelujejo kovinske dele za avtomobile. Z Rokom se ves čas zbadata. Pripovedujeta o tem, kako so šli skupaj v Pariz na predstavitev filma Razredni sovražnik, kako si je Matejeva punca Eli, takrat štirinajstletnica, vse življenje želela videti to romantično mesto, potem pa je bila strašno razočarana, ker ni bilo takšno, kot si ga je predstavljala. Skupaj so bili tudi v Pragi, in to z drugim Matejevim dekletom, Barbaro, s katero imata hčerko Nio.

Nia je Matejeva boleča točka.

Odrekel se ji je. Bil je zraven pri njenem rojstvu (s tem prizorom se film začne in Matej ves čas ljubeče poljublja in boža Barbaro, ki rojeva), leto dni so živeli skupaj v hiši z Matejevo mamo in bratom, pa tudi pri Barbarinem očetu, a se jima ni izšlo. Razšla sta se. Matej se je po dvehletnem boju za skrbništvo odreknil Nii, da jo je lahko posvojil Barbarin novi partner. Ko Mateja vprašam, zakaj, pravi, da se ni hotel in mogel več prepričati, ali bo dobil Nio ali ne za dan,

Zakaj sta bila skregana

Matej: »Pet let sem kadil, od 13. do 18. leta. Naredil sem si bilanco, imel sem 250 evrov štipendije, in sem izračunal, da se mi ne splača, da si bom rajši kupil računalnik. Škatlico sem vrgel v predal in nehal kaditi. Vsako odvisnost, tudi od igrice – v srednji šoli – sem končal čez noč. Ko sem se tako odločil.«

Rok: »Zaradi tega sva se z Matejem skregala za eno leto, ker sem mu rekel, naj neha igrati igrice in naj sprejme odgovornost zase in za svoje življenje, ko je umrl oče. Pa mi je rekel, da kdo sem jaz, da mu bom to govoril.«

Matej: »Delal sem računalniško šolo, a je nisem naredil. Načrte sicer imam, a nimam volje.«

Rok: »Meni je rekel, da je šolo pustil zato, ker je bil pametnejši od učiteljev!« (smeh)

Matej: »To, kar so oni tam učili, ni bilo zanimivo.«

Rok: »Matej je res vedel stvari, o katerih se učiteljem ni sanjalo. Z računalništvom je tudi služil denar, a o tem raje ne bomo govorili, kajne, Matej? Ilegalno. A je dal svoj dolg državi.«

Matej in Rok z Rokyjem v Matejevi sobi. Prijatelja sta, skoraj brata.

Mama Alenka je najrajši ves dan doma, leži v postelji in gleda televizijo.

Mitjeva soba je najbolj urejena v hiši.

Prizori iz filma

Ko je bil oče Boris še živ, je bilo v družini marsikaj drugače. Bolje.

Tudi mama Alenka je bila pred očetovo smrtjo v dosti boljši koži. Hiša prav tako.

▶ dva ali tri, nenehno so bili pritiski, prepiri, zaradi tega ni imel miru, ni mogel spati. Ko se je enkrat odločil, da bo temu naredil konec, se je v sebi spet umiril. Morda mu bo kdaj žal, pravi, a želi, da si hči nekoč ogleda Rokov film, in bo videla, zakaj se ji je odpovedal. Upa, da bo razumela.

Rok Biček mi pove, da je Matej, ko je živel pri Barbari, v njenem očetu našel očeta, svetovalca, prijatelja, ki ga je vse življenje pogrešal. Tudi Matejev oče Boris je bil namreč malo »poseben«. Pri naslednji puncu, 14-letni Eli, pa je Matej v nesojeni tašči našel mamo, ki mu je ... no, prav tako manjkala.

Rok rešil Mateja pred kriminalom. Najbolj me je presunila Matejeva izpoved o Roku. Vprašala sem ga, kakšen odnos imata, pa mi je brez olepševanja povedal, da ga je Rok rešil pred tem, da bi zabredel v kriminal. Da je že bil pogojno obsojen, a bi s tem zagotovo nadaljeval, saj je služil denar, pa ga je Rok spravil k sebi. Zdaj živi pošteno, hodi v službo, ima denar in svoj motor. Za vse to se mora zahvaliti samo Roku. No, malo pa tudi svoji nekdanji puncu Eli, ki mu je ob slovesu očitala, da ga zapušča, ker nima ne službe ne denar-

Matej s prijaznim pitbulom Rokyjem, ki je dobil ime po Roku, režiserju.

Rok Biček je za film Družina dobil glavno nagrado na tednu kritike v Locarnu in vesno za najboljši celovečerni film na FSF v Portorožu. Novembra bo na ogled na Liffu v Ljubljani in Novem mestu.

ja. Hotel ji je dokazati, da zna tudi on delati, biti priden in dober, zato si je poiskal službo. A dekleta žal ni dobil nazaj.

Potem pa je v hišo prišlo sonce. Brat Mitja z Downovim sindromom, ves vesel in nasmejan. Začel je pripo-

Matej s hčerko Nio, ki se ji je odrekel.

Brat Mitja na očetovem grobu. »Adijo!«

Rok Biček o desetletnem snemanju filma

»Scenarij je pisalo življenje. Biti moraš le zraven in film se zgodi. Vsak prizor se je zgodil v realnem času, v neprekinjenem posnetku, brez možnosti ponovitve. Ko sem snemal najmočnejše prizore, se mi je vedno vključil alarm: tega ne smeš gledati, kaj šele snemati. Hkrati sem vedel, da je to natanko tisto, zaradi česar film delam. To je odgovornost, ki jo zdaj moram nositi, ker mi je uspelo pridobiti zaupanje akterjev, da so me spustili tako blizu. Ko greš

domov, se ta zgodba ne konča. To se mi zdi velika moč tega filma. Upam, da se gledalec po ogledu filma zave, kako pomembni so odnosi v družini; kako pomembno je, v kakšnem okolju odrasča otrok, saj bo vzorce prenesel naprej. Iz roda v rod. In tu pride Matejeva odločitev o vazektomiji toliko bolj do izraza. Pritegnili so me njegova neposrednost, preživetveni nagon, nerazumljenost v družini in družbi. V določenih trenutkih, položajih sem se poistovetil z njim. Zato je bil ta film zame tudi terapija.«

Kaj me je ganilo v filmu Družina

● Matej na vprašanje socialne delavke, ali je zadovoljen v svoji družini: »Bolj tako. Razumejo me ravno ne.«

● Mama vošči Mateju za rojstni dan ob štedilniku, ko Matej peče jajca: »Vse najboljše.« In to je tudi vse.

● Matej ponoči ustrelj starega in bolnega psa.

Mitja gre stran in pravi, da tega ne more gledati. Ko odjekne strel, Mitja zavrešči.

● Štirinajstletna Eli svojemu dragemu Mateju: »A si ne bi za ta denar rajši gobca popravu?« Matej namreč razmišlja o tem, da bi si dal prerezati semenovode.

● Prizor rojevanja male Nie, ko Matej ves čas poroda boža in poljublja svojo ljubezen Barbaro.

vedovati, kako se je imel na izletu, videlo se je, kako rad ima tudi režiserja Roka. Z veseljem nam je poziral ter pokazal svojo zbirko zapestnic in sličic nogometišev, ki jih strastno zbira. Na okno svoje spalnice je z barvami napisal imena deklic, ki so mu ogrela srce. Od vseh v družini ima on sobo najbolj pospravljeno – puloverji so zloženi, čevlji prav tako, le tega, kaj počno nasekana drva v njegovi spalnici, si z Rokom nisva znala pojasniti. Mimogrede: v hiši imajo že napeljavane cevi za radiatorje, a radiator še vedno sloni ob omari nepriklučen. Matej ne najde nikogar, ki bi morda za malo manj denarja družini povezal cevi in radiatorje. Kolegi mu pravijo, da se jim za 200 evrov ne splača.

Prijatelj, brat. Takšne usode ti obležijo na duši. Vso pot nazaj sem bila čisto tiho. Bilo je vsega preveč: čustev, resničnega življenja. Kakšno zgodbo je našel Rok! In je tudi v hipu dojel, da je vredna desetih let dela in spremljanja. Najprej je sicer hotel posneti Mitjevo zgodbo, saj se je že v maturitetni nalogi pri sociologiji ukvarjal z vprašanjem integracije oseb z Downovim sindromom v našo družbo. Rok živi v Dolenjskih Toplicah, Mitjeva družina pa nekaj kilometrov stran. A potem je spoznal, da mora biti glavni junak te zgodbe Matej, saj je bil kar dvakrat izločen: najprej iz svoje družine, ker je bil preveč »normalen«, potem pa še iz družbe, ker je živel v »nenormalni« družini.

Rok pravi, da je med montažo filma Družina pravzaprav spoznal, da je tudi v njem nekaj Mateja, in da se je najbrž tudi zaradi tega lotil tega desetletnega projekta (na to podobnost ga je opozorilo njegovo dekle Yulia Roschina, s katero sta montirala film).

Kaj si želim. Želim si, da bi Matej našel super dekle, ki bi razumelo vse njegove posebnosti, saj je dober, bister fant. Morda še preveč bister. Želim si, da bi našla skupino ljudi, ki bi mi prišli pomagat, da bi hišo Rajkovihi spravili v red, zdrgnili ploščice do bleščečega sijaja, pospravili zadnje dvorišče, pobelili notranje zidove, ki beleža sploh še niso videli – ljudi, ki bi hiši povrnili vonj po čistoči in topleni domu. Želim si, da bi se našli ljudje, ki bi povezali tiste presnete že napeljavane cevi z radiatorji, ki ležijo po hiši. Da bo mami Alenki toplo, ko bo gledala vse tiste nadaljevanke in resničnostne šove. In da jo bodo kosti potem manj bolele. Želim si, da bi Mitja, ki ima najbolj pospravljeno sobo, dobil lepe omare, da bi vanje zložil že tako lepo zložena oblačila. In čevlje. Želim si, da bi se v njihovo hišo naselila mir in veselje. A kdo sem jaz, da si lahko privoščim takšne želje? ■

Matej o družini: »Zaradi svoje posebne družine se nisem kaj dosti sekiral, mogoče edino zaradi tega, ker si nisem mogel privoščiti kakšnih lepih oblačil. Bil sem malo izrinjen iz družbe zaradi tega, ker moj oče ni imel denarja, ni znal delati z njim, kadil je, pol njegove pokojnine je šlo za cigarete. A s tistimi, ki so me sprejeli, smo še vedno prijatelji. Sem pa zaradi tega močnejši človek, posmehovanja in opravljanja si ne žensem k srcu. Naredil sem si zid. Zelo malokrat jokam, ljudje to izkoristijo. Užalijo me lahko samo najbližji. Cenim svojo mami, da me je vedno podpirala in me še vedno, tudi pogovarjava se dosti. Mama na žalost noče nikamor, najrajši je doma. Mitja pa je pač Mitja, od nekdanj je bil privilegirani v družini, vse je dobil. Nimava bratovskega odnosa. Po očetovi smrti sem podedoval tretjino hiše, lani smo zamenjali streho, zdaj pa urejam papirje, da bom hišo malo dvignil in si zgoraj naredil stanovanje. Razmišljal sem sicer, da bi si kupil stanovanje, a zakaj bi denar metal stran?«

Vedno dobrovoljni in prijazni Mitja, Matejev brat